

Online és CD-ROM környezeti információforrások

Az alábbiakban a „környezetvédelem”, „környezetszennyezés”, „környezettudomány” és a többi rokon értelmű szóösszetétel helyett a „környezet” szót és ragozott alakjait használjuk. – A ref.

Az élő szervezetek és környezetük kölcsönös kapcsolata annyira szoros és bonyolult, hogy sokszor nehézségekbe ütközik a határvonal definiálása. Ez az oka annak, hogy a környezet és a vele foglalkozó kutatómunka kihívást jelent a könyvtári és informatikai háttér számára. Valamennyi környezeti, az élő szervezetekre gyakorolt hatásokkal foglalkozó, ökológiai stb. szakterületen az elektronikus módszerekkel kereshető adatbázisok rendkívül gazdag információforrásokat kínálnak a kutatóknak, mérnököknek, és minden felhasználónak, amint ez az adatbázisok alábbi elemzéséből is látható.

Környezeti online adatbázisok

A környezettel foglalkozó tudományok és technikák rendkívüli szélessége, heterogenitása és interdiszciplináris jellege folytán meglehetősen nehéz definiálni, hogy voltaképpen mit is értsünk környezeti adatbázison. A szigorúan vett környezeti adatbázisok a környezeti információk nem kizárólagos forrásai. Igen sok fontos környezeti információt találhatunk üzleti adatbázisokban, hírlapadatbázisokban stb. Más témájú tudományos és műszaki adatbázisokban végzett kereséssel is számos környezeti vonatkozású forrást találhatunk meg; pl. az *Aerospace Database* nevű űrtudományi és repüléstechnikai adatbázis figyelési körébe tartozik a távérzékelési és környezeti szakirodalom is.

Amint az 1. ábrán látható, ma már több mint 5000 nyilvános adatbázis érhető el online. Annak ellenére, hogy a környezeti információ igen nagy szerepet kap az online kereshető adatbázisok tematikájában, a szigorúan vett környezeti szakirodalmat feltáró, vagyis a környezeti szak-adatbázisok száma viszonylag csekély. 1986-ban a következő adatbázisokat sorolták ebbe a kategóriába:

- *Enviroline*,
- *Pollution Abstracts*,
- *Environmental Bibliography*,
- *Aquatic Sciences and Fisheries Abstracts*,
- *Meteorological and Geophysical Abstracts*.

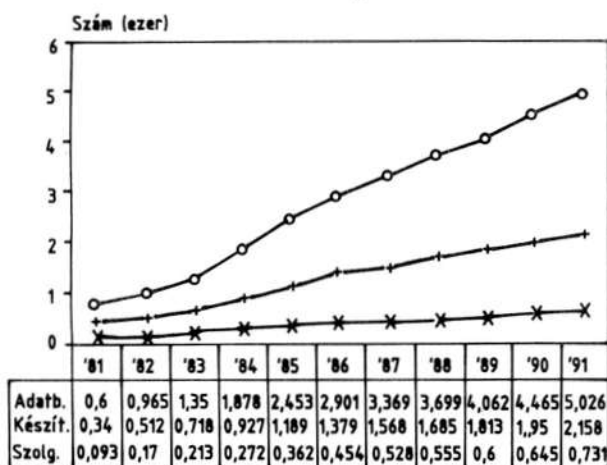
Arról, hogy ezeken kívül melyek tekinthetők környezeti adatbázisoknak, és melyek környezeti információkeresésben releváns, fontos adatbázisoknak, a különböző szerzők véleménye erősen megoszlik.

A Dialog szolgáltatóközpont adatbázis-katalógusa (*Database Catalog*, 1991) öt, kifejezetten környezeti adatbázisán kívül (a fentiek közül az első négy, továbbá az *Oceanic Abstracts*) ebbe a kategóriába sorol további hármat, a vízügyi tudományokkal átfedésben. A Dialog központ *Dialindex* metaadatbázisa, pontosabban szolgáltatása (a központban elérhető összes adatbázis együttes kulcsszavas keresésére alkalmas szótárállomány) 47 adatbázist nevez meg, amelyek környezeti információkat tartalmaznak. A *Computer-Readable Databases* nevű adatbázis-katalógus online változata a Dialog központnál 124 olyan adatbázist jelöl meg, amelyekben az ENVIRONMENT deskriptorral információkat kereshetünk, köztük speciális szakterületek adatbázisait (*Acid Rain*, *Greenhouse Effect Report* stb.), általános tudományos (*NTIS* stb.), műszaki (*Compendex* stb.), egészségügyi (*Embase* stb.), üzleti és jogi adatbázisokat.

A *Computer-Readable Databases* katalógus 1991. júniusi számában összesen 230 adatbázis van feltüntetve (tehát ennyi a nem csak a Dialognál elérhető olyan adatbázisok teljes száma), amely az ENVIRONMENT?/DE, ID alakú keresőkérdésre releváns rekordokat tartalmaz; tehát ennyi adatbázisban használták az Environment szót, vagy képzett, ragozott alakjait indexelésre. A 2. ábrán látható, hogy ezek 46%-a online kereshető, 21%-uk kötegetelt hozzáférésű adatbázis, 14%-uk pedig CD-ROM formában használható.

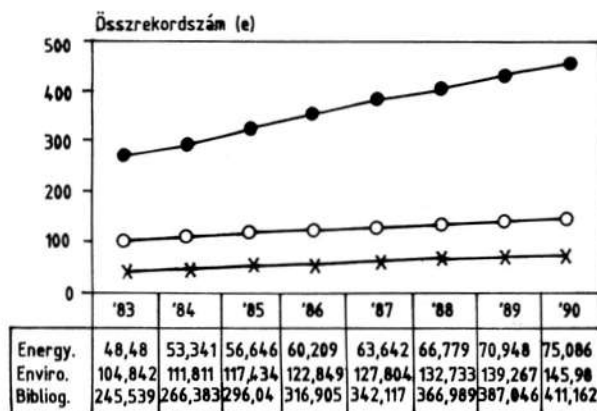
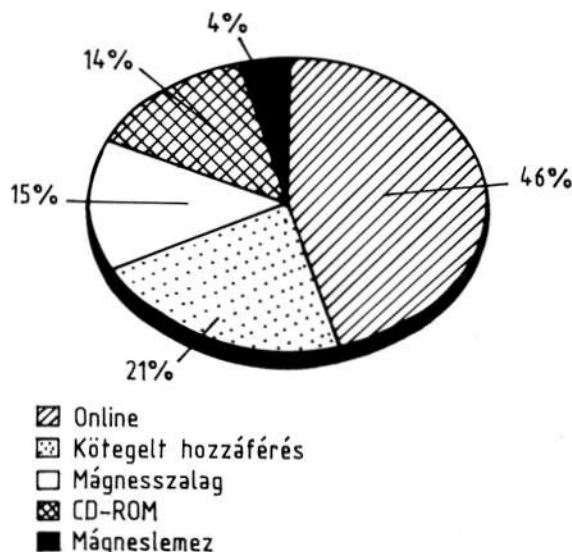
A környezettel foglalkozó adatbázisok nagysága is erősen eltérő, de mindegyikük rekordszáma folyamatosan nő. A 3. ábrán látható három, nagyrészt környezeti adatbázis, az *Energyline*, az *Enviroline* és az *Environmental Bibliography* rekordszámának növekedése 1983 és 1990 között.

Egy Dialogbeli próbakeresés eredményét mutatja az 1. táblázat. A Dialindexen keresték meg a csonkolt

○ Adatbázisok
+ Készítők
X Online szolgáltatások

1. ábra Adatbázisok, adatbázis-készítők és online szolgáltatóközpontok számának növekedése (1981–1991)

X Energyline
O Enviroline
● Environmental Bibliography

3. ábra Három környezeti adatbázis rekordjainak száma (1983–1990)

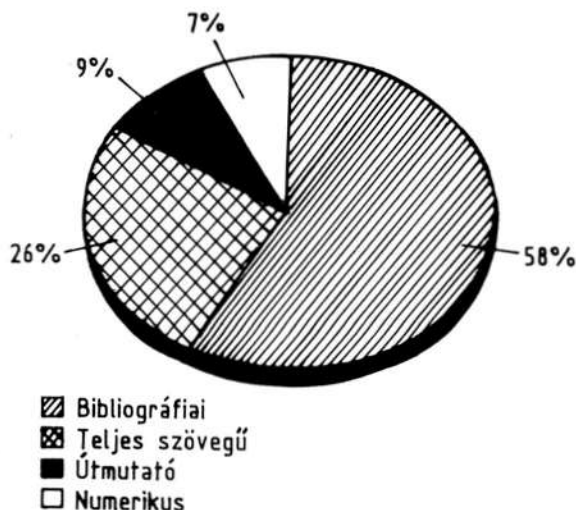
ENVIRONMENT keresőszavak előfordulását a cikk címe, a kivonat, a deskriptorok és a szabadtagyszavak adatmezőiben, majd az első 18 adatbázist a találatok száma szerint rangsorolták. Látható, hogy a visszakeresett rekordok száma igen nagy, persze feltehetőleg sok az átfedés.

A környezettel kapcsolatos, indexelt és referált cikkek száma rengeteg, viszont az adatbázisokban viszonylag kevés a teljes szövegű közlemény. A Computer-Readable Databases katalógusban levő környezeti adatbázisok mintegy negyede a teljes szövegű, és csaknem 60%-a a bibliográfiai adatbázis. A környezeti adatbázisok típus szerinti megoszlását mutatja a 4. ábra.

1. táblázat

A Dialog központ adatbázisaiban a csonkolt ENVIRONMENT kulcsszóval kikeresett rekordok száma egyes adatbázisokban és rangsorolásuk

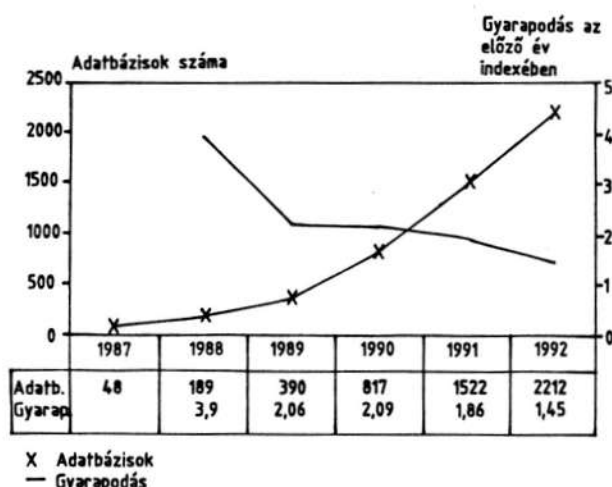
Rekordok száma	Adatbázis száma	Év neve	Év
213262	156	TOXLINE_1965–1991/AUG	
148237	6	NTIS_64–91/9110BI	
138426	5	BIOSIS PREVIEWS_69–91/SEP	
		BA9207:BARRM4107	
132332	8	COMPENDEX PLUS_1970–1991/AUG	
65664	399	CA SEARCH_1967–1991 UD=11510	
50778	50	CAB ABSTRACTS_1984–91/AUG	
50203	53	CAB ABSTRACTS_1972–1983	
39432	636	PTS NEWSLETTER DATABASE_87–91/SEP.16	
39280	292	GEOBASE_80 JUL 91	
31313	41	POLLUTION ABSTRACTS_70–91/APR	
24728	40	ENVIROLINE_70–91/AUG	
22024	68	ENVIRONMENTAL BIBLIOGRAPHY_74–91/AUG	
16860	28	OCEANIC ABSTRACTS_64–91/OCT	
6193	240	PAPERCHEM_67–91/NOV	
4125	669	FEDERAL REGISTER_04 JAN 88–06 SEP 1991	
3143	60	CRIS USDA_AUG 1991	
2977	468	PUBLIC OPINION ONLINE_1940 SEP 1	
778	655	BNA DAILY NEWS_06/01/90–09/16/91	

4. ábra Környezeti adatbázisok típus szerinti megoszlása

Környezeti CD-ROM adatbázisok

A CD-ROM adatbázisok száma és annak növekedése 1987 és 1992 között az 5. ábrán látható. A környezeti témákat is feldolgozó CD-ROM adatbázisok száma a következők szerint alakul.

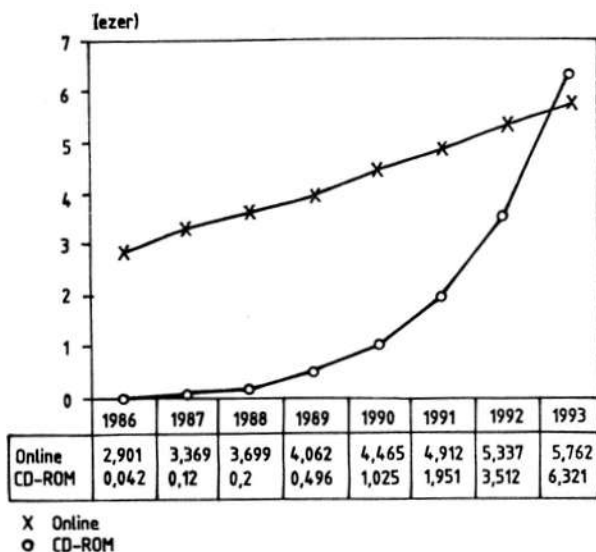
5. ábra A CD-ROM adatbázisok számának alakulása és gyarapodásának üteme (1987–1992)

A csokolt ENVIRONMENT deskriptorral a Computer-Readable Databases metaadatbázis szerint – 70 CD-ROM termékből kereshetünk információt; ezek 73%-a online is elérhető. Ugyanakkor a 230 online adatbázis (amelyekben szintén él az ENVIRONMENT deskriptor) 22%-ának van CD-ROM változata. Tehát a környezeti témák szempontjából valamennyire releváns adatbázisok csaknem negyede CD-ROM formában is kapható; számos ilyen adatbázis pedig csak CD-ROM formában kapható.

A CD-ROM források száma exponenciálisan nő, szemben az online források lineáris növekedésével: lásd a 6. ábrát. Várható, hogy 1993 végére a CD-ROM adatbázisok száma eléri és meghaladja az online adatbázisokét. A TFPL CD-ROM katalógus 1991. évi kiadása 50 CD-ROM terméket sorol be a Környezet címszó alá. További mintegy 200 CD-ROM adatbázis tartalmaz vízügyi, energia és szennyezés kulcsszavakkal kikeresett rekordokat.

Következtetések

A környezettel kapcsolatos információk gazdag tárházát találjuk az elektronikus kereshető és olvasható adatbázisokban, többnyire az online és CD-ROM típusokban. Az online források száma tíz éve folyama-

6. ábra Az online és a CD-ROM adatbázisok számszerű növekedésének összehasonlítása

tosan, a CD-ROM forrásoké is, de még meredekebben nő. Az utóbbi típusú adatbázisok előnye, hogy nemcsak szöveges, hanem hang- és grafikus vagy képi információkat is tartalmazhatnak; az ábrás információk a környezeti vizsgálatok szempontjából különösen jelentősek. Különböző grafikonok, diagramok, térképek, hanganyagok is elektronikus módszerrel tárolhatók és visszakereshetők.

A környezeti szakirodalmi információk iránti igény jelenleg nem túl nagy, és a legtöbb környezeti információ online formában áll rendelkezésre. Ez az állapot azonban változásban van. A környezeti tanulmányok növekvő fontossága, valamint az információs médiumok trendjei arra engednek következtetni, hogy ez a szakterület nagyobb figyelemet fog kapni, mint eddig. A CD-ROM technika lassan felváltja az online technikát, mint a környezeti információk elsődleges forrását; az online keresés megmarad a friss anyagok és hírek fő hozzáférési közegének.

/RONALD, K.–NICHOLLS, P.: Environmental information sources – online and ondisc. = Canadian Library Journal, 49. köt. 4. sz. 1992. p. 277–284./

(Roboz Péter)

A „vsesoúznyj”-ról „vserossijskij”-re oroszított VINITI negyvenéves

A VINITI mint a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának tudományos és műszaki információs intézete 1952-ben a kiváló vegyész, A. N. Nesmeánov akadémikus, akkor az akadémia nemrég (1951-ben) hivatalba lépett elnöke kezdeményezésének és aktív közreműködésének köszönheti életre hívását.

A Biological Abstract az intézet létét a következőképpen méltatta: „Noha jóval kevésbé volt drámai esemény a VINITI létrejötte és működésének kiteljesülése, mint amilyen a Föld mesterséges holdjainak felbocsátása volt, ám végül is hatalmas jelentősége van az orosz és a világ tudományosságának jövője szempontjából.”